

УДК 327.5(830)

**ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В
ТЕОРЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ТА В ПОЛІТИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ США****Ніна Ржевська**

*Національний авіаційний університет,
Інститут міжнародних відносин, кафедра міжнародної інформації
пр.Космонавта Комарова,1,03058, Київ, Україна,
e-mail: rzhevaska.ua.fm*

Встановлено, що інституціоналізація стратегічного прогнозування сприяє утворенню спеціальних організаційних форм, їхній диференціації та спеціалізації. Завдяки цьому вони виконують аналітико-прогнозні функції в зовнішній політиці держави, яка на практиці найповніше втілена в політичній традиції США.

Ключові слова: інституціоналізація, стратегічне прогнозування, політична експертиза, «мозкові центри».

Кардинальні трансформаційні зміни у системі міжнародних відносин та поява численних соціально-політичних інновацій зумовили потребу їхньої адекватної наукової інтерпретації, що ґрунтувалася б на якісному прикладному аналізі й мала на меті прогнозування основних тенденцій розвитку. Нині проблема цілеспрямованого використання стратегічного прогнозування, яке становить сукупність різних наукових методик, що дають можливість досліджувати конкретні політичні події та політичні ситуації, створювати науково-обґрунтовані прогностичні припущення щодо їхнього можливого розвитку й ухвалювати вагомні зовнішньополітичні рішення, є вкрай актуальною.

Багатогранність стратегічного прогнозування обґрунтована значущістю інституційного підходу у його здійсненні. Підтверджують цю позицію філософські, соціологічні й політологічні джерела, серед яких - праці західних дослідників: М. Вебера, Є. Вятра, Г. Гадамера, Е. Гіденса, Е. Дюркгейма, Д. Істона, Н. Лумана, Т. Парсонса, Дж. Рітцера, В. Скота, К. Ясперса, російських – О. Богданова, В. Василькової, Д. Гаври, Є. Сініцина, М. Сернова та українських учених В. Головченка, В. Горбатенка, В. Городяненка, О. Дзьобаня, О. Дем'янчука, С. Макеєва, В. Рубанова, Ю. Чернецького та ін.

Мета статті – з'ясувати теоретичні й прикладні аспекти стратегічного прогнозування політичних традицій США.

Інституційна теорія, згідно з якою інституціоналізм здійснює аналіз соціальної структури і процесів, які її регулюють, розвивалася і поширювалася впродовж ХХ ст. У минулому столітті інституційний підхід став популярним і у економіці, і у соціології, і у політичній науці. Особливу увагу прихильники цієї парадигми приділяють правилам та нормам, котрі існують у самій соціальній структурі. Інституційна парадигма асоціюється переважно з найзагальнішим теоретичним осмисленням тих чи інших явищ. Останнім часом вона все частіше набуває практичного значення – не лише як принцип вивчення соціальних інститутів, а й як інструмент аналізу діяльності окремих організацій та проектів. Щодо цього важливим є дослідження цих двох рівнів інституційного бачення і спроба їхні об'єднати.

Це допомогло б, з одного боку, побачити інституційне мислення у вигляді практичного та актуального інструменту отримання знань про соціальне, а в нашому випадку – про експертне середовище. З іншого боку, необхідно звернути увагу на універсальний характер знань, які окремі вчені отримують у процесі застосування інституційного аналізу до конкретних явищ.

Сучасні науковці продовжують розвивати та переосмислювати ідеї численних та різноманітних попередників. Деякі з них продовжують вивчати різні інституційні сфери, що утворюють суспільство. Інші досліджують способи, за допомогою яких індивіди наділяються владою та обмежуються спільними нормативними системами. Дехто вивчає шляхи, якими символічні системи (культурні ролі та схеми) формують і підтримують соціальне життя. І, хоча існує продовження традицій, присутні також і зміни, і розвиток.

Упродовж останньої половини минулого та початку нинішнього століття інституційний підхід став відстежуватись у процесі аналізу роботи інформаційно-аналітичних структур («мозкових центрів», «фабрик думок» та ін.), які займаються теоретичними та прикладними дослідженнями у сфері політичного аналізу і прогнозування.

Наш погляд ґрунтується на позиції, що «інституціоналізація стратегічного прогнозування передбачає вивчення цієї проблеми у трьох напрямках:

- утворення спеціальних організаційних форм, їхня диференціація та спеціалізація, внаслідок чого вони можуть виконувати аналітико-прогностичні функції в політиці;

- формування системи цінностей і норм, що регулюють діяльність вчених, які забезпечують їхню інтеграцію і кооперацію;

- інтеграція політичного і стратегічного прогнозування в політичну систему та систему міжнародних відносин, яка поряд із цим залишає і можливість її відносної автономізації стосовно суспільства і держави» [7, с.31].

Інституційний підхід у прогностичних дослідженнях має тривалу історію і низку здобутків і в поясненні соціальних феноменів на загальнотеоретичному рівні, і в розробці спеціальних методів та стратегій дослідження. Інституційний напрям наукового мислення наразі є актуальним та перспективним, оскільки знаходиться на стику різних галузей знань і допомагає визначити соціальні явища в динаміці та взаємодії. У нашому конкретному випадку використання інституційного підходу для вивчення аналітичних проблем у міжнародних відносинах дає низку можливостей для оцінки поточного стану цієї сфери та прийняття рішень з вдосконалення її роботи та функціонування окремих ланок. Подальше вивчення практики застосування інституційного мислення може дати новий поштовх для розвитку аналізу та прогнозування в політиці.

Це передбачає реалізацію двох основних завдань. З одного боку, необхідно остаточно затвердити в правах, або, інакше кажучи, інституціалізувати стратегічне прогнозування як один із актуальних напрямів розвитку політичної науки в сучасному суспільстві. З іншого – чітко визначити їхню методологію, можливості застосування, предметне й проблемне поле, розробити, з урахуванням зарубіжного досвіду, власні методики дослідження, прийнятні для застосування в наших умовах [8; 10].

З огляду на потреби політиків та міжнародного експертного середовища у виробленні механізмів та засобів, що дали б змогу прогнозувати кризові ситуації та потенційні конфлікти, життєво важливо закріпити певні типи соціальних взаємодій, зробити їх узгодженими, доцільними, такими, що відбувалися б за певними правилами, і стали обов'язковими для соціальних спільнот, організацій та груп.

Цій меті слугують елементи суспільства - соціальні інститути, які допомагають створити міцну і стійку систему відносин між людьми у складному суспільному середовищі, сформувати соціальний порядок, необхідний для задоволення об'єктивних потреб з безпеки, збереження умов матеріального життя, соціальних благ, цінностей культури тощо. У широкому розумінні, соціальні інститути є **відносно стійкими моделями поведінки людей і організацій, історично сформованими у певній сфері життєдіяльності суспільства**.

Поняття соціального інституту, яке широко використовують у вітчизняні і зарубіжні вчені, розкриває такі суттєві ознаки:

- соціальні інститути є комплексом формальних і неформальних правил поведінки, принципів, культурних норм, що регулюють різні сфери діяльності індивідів у суспільстві (сферу економіки, політики, освіти) і обмежують вчинки людей відповідно до суспільних інтересів;

- соціальні інститути охоплюють певну сукупність людей та установ, покликаних розв'язувати важливі для розвитку суспільства завдання; наприклад, інститут освіти реалізує діяльність щодо навчання, виховання, професійної підготовки через школи, університети і та ін.

Отже, з огляду на традиційне визначення політичного (соціального) інституту, досліджувані нами інститути аналітико-прогностичного характеру є подвійним соціальним утворенням: за формою – це організаційний механізм (сукупність організацій, спеціалістів, матеріальних та інформаційних засобів), за змістом – функціональний механізм (сукупність соціальних норм у сфері аналізу та прогнозування внутрішньо та зовнішньополітичних відносин).

Інституціоналізація – процес формування різних типів соціальної діяльності у вигляді соціальних інститутів [10, с. 373], а також результат процесу, коли соціальні дії упорядковуються в сталі соціально-структурні особливості [1, с. 248].

Найважливіші передумови процесу:

- поява у певних суспільств потреб у нових типах соціальної діяльності й відповідних їм соціально-економічних і політичних умов;

- розвиток необхідних організаційних структур і пов'язаних з ними соціальних норм і результатів поведінки;

- інтернаціоналізація індивідами нових соціальних норм і цінностей, формування на цій основі системи потреб особистості, ціннісних орієнтацій та очікувань.

«Інституціоналізація стратегічного прогнозування – це тривалий і поступовий процес. – зазначає Н. Ржевська. - Для його здійснення необхідною є наявність об'єктивної потреби прогнозування, усвідомлюваної в суспільстві як загальнозначущої, загальносоціальної. Якщо така потреба є незначною або зникає зовсім, тоді існування інституту прогнозування стає неактуальним, навіть гальмівним» [6, с. 737-738].

Відомий американський соціолог Г. Ленскі визначив ключові соціальні потреби, що можуть породжувати процеси інституціоналізації. Це потреба у:

- комунікації (мова, освіта, зв'язок, транспорт);
- виробництві продуктів і послуг;
- розподілі благ і привілеїв;
- безпеці громадян, захисту їхнього життя і благополуччя;
- підтримці системи нерівності (розміщення соціальних груп за позиціями, статусами тощо);

- соціальному контролю за поведінкою членів суспільства (релігія, мораль, право).

Саме тому, що сучасне суспільство характеризується розростанням та ускладненням системи соціальних інститутів, ми можемо означити соціальні потреби подати як такі, що визначають необхідність інституціалізації стратегічного прогнозування. Адже, з одного боку, та сама потреба може породжувати існування численних інститутів, з іншого – кожен інститут реалізує комплекс основних потреб стосовно соціалізації індивідів, трансляції соціальних норм і культурних цінностей, соціального досвіду.

На думку Н. Ржевської, «умовою інституціалізації прогнозування, як і будь-якого іншого типу соціальної взаємодії, є наявність певного типу культурного середовища (субкультури) – системи цінностей, соціальних норм і правил. Інститути прогнозування, як будь-який соціальний інститут, мають свою систему цінностей та правил (нормативних очікувань), що визначають мету його діяльності. Діючи в межах інститутів, а також всередині різних соціальних ролей, пов'язаних із специфічними соціальними позиціями (статусами), ці норми дають змогу, пропонують або забороняють певні види поведінки, що робить дії аналітиків доцільними, корисними та односпрямованими. Наприклад, у межах інституту стратегічного прогнозування ігнорування експертних оцінок, використання неперевіреної інформації, невміле використання методів є порушенням інституціальних (нормативно встановлених) вимог. З цієї точки зору інституціалізація стратегічного прогнозування – це створення індивідом чи групою прогнозних норм, цінностей, еталонів, які регулюють різні аспекти діяльності у сфері прогнозування, сприяють задоволенню потреб та прийнятній поведінці» [6, с.738].

З нашого погляду, інституціалізація і сфері політичного, і стратегічного прогнозування передбачає наявність необхідних ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових, організаційних), які суспільство, з огляду на потреби результатів прогнозування, повинно стабільно поповнювати шляхом капіталовкладень у них та підготовки кадрів. Це той процес, який передбачає усвідомлення потреби суспільства в прогнозах у загальносоціальному, а не одиничному масштабі. Для її реалізації у суспільстві встановлюються особливі норми поведінки, формуються відповідні ролі, готуються кадри та виділяються ресурси. Зміни внутрішньополітичної і зовнішньополітичної взаємодії можуть призвести і до модифікації існуючих інститутів прогнозування, і до появи їхніх нових інституційних форм. У процесі інституціалізації формують основні структурні ознаки, що характеризують інститути стратегічного прогнозування в сучасному суспільстві. Вони охоплюють:

- сферу зовнішньополітичної діяльності та зовнішньополітичних політичних відносин;
- органи прийняття і впровадження зовнішньополітичних рішень;
- норми і правила відносин між суб'єктами прийняття зовнішньополітичних рішень;
- систему санкцій за невиконання ролей, норм і стандартів поведінки;
- матеріальні ресурси (споруди, обладнання, фінанси та ін.).

Завершенням процесу інституціалізації стратегічного прогнозування є інтеграція цього виду діяльності в існуючу структуру зовнішньополітичних відносин. У

наслідок цього твориться певний набір формальних і неформальних санкцій, за допомогою яких здійснюється соціальний контроль за відповідними типами поведінки.

На думку багатьох вчених, серйозною перешкодою процесу інституціоналізації прикладного політичного прогнозування завжди стає ситуація автономного існування представників теоретичної фундаментальної науки та співтовариства «політологів-прикладників» [1, с. 183]. У конкретному випадку йдеться про різну інтерпретацію ключових понять прогнозування, і навіть самої категорії «стратегічне прогнозування». У науковій сфері, крім практично-прикладної діяльності оцінки та вирішення певної суспільної проблеми для конкретного замовника, під стратегічним прогнозом розуміють усі фундаментальні знання, тобто практично всю політологію, а також збір, систематизацію і обробку первинних даних та методи. У практичній політиці його розуміють як інформаційне забезпечення внутрішньої і зовнішньої політики, експертний супровід державних рішень, і міжнародну журналістику, і як різновид піару чи шоу-бізнесу.

Нині у роботі аналітичних центрів існує тенденція до поширення технократизму, коли у стратегічне прогнозування включені не лише методи і техніка суворого формалізованого дослідження (математичні методи, наприклад), а й характерний для цих сфер наукового знання стиль мислення. Поняття «прогноз» тлумачиться у дослівному сенсі як декомпозиція або розчленування цілісного політичного об'єкта на окремі компоненти, що вивчаються окремо від цілісного конструкту. Це означає практично повну відмову від використання в аналітичній роботі ціннісних і моральних критеріїв, а також ігнорування соціально-політичного середовища управлінської діяльності, загальних закономірностей розвитку політичного та зовнішньополітичного процесу. Саме таким підходом можна пояснити невдачі політико-економічних реформ у трансформаційних суспільствах, коли механічно імпортувалися західні інститути та цінності без урахування загальнокультурного і політичного контексту.

Багатогранності, складності самої природи стратегічного прогнозування відповідає цілий спектр підходів до його вивчення. Ми вважаємо саме тут і виникають значні труднощі у процесі пізнання сутнісної визначеності досліджуваного явища, оскільки різноманітність сприйняття стратегічного прогнозування й формування відповідних підходів обумовлюються не тільки проявом його багатofункціональності, й індивідуальною творчою розмаїтістю дослідників. Відтак логіка дослідження методологічної сутності політичної аналітики в цілому полягає в тому, що принципово важливим є: 1) спробувати розкрити основні сутнісні характеристики самого стратегічного прогнозу, а отже, докладніше зупинитися на критичному переосмисленні підходів до вивчення його специфічних характеристик; 2) з огляду на сформований системний характер політологічного знання та відповідні рівні прогнозування сучасного політичного процесу, зосередити увагу на характеристиці стратегічного прогнозування як багаторівневої наукової дисципліни; 3) на основі отриманих у такий спосіб знань спробувати розкрити специфіку взаємин між цими рівнями й у підсумку визначити їхніх методологічний статус і показати інтегративну функцію прогнозу як системотворчого елемента методології політичної аналітики загалом [9].

Це й було однією з причин появи аналітичних центрів, ініційованих громадянським суспільством, а також центрів державного масштабу, у тому числі й тих, що поєднували б і практикуючих аналітиків, і університетських учених. Поряд з існуючими традиційними академічними та державними структурами, що відповідальні за забезпечення аналітикою національного політикуму, виникло багато аналітичних,

експертних та консалтингових центрів, що займаються різними видами робіт – від аналізу передвиборчої ситуації та планування виборчих кампаній до розробки стратегій розвитку країни на довгострокову та середньострокову перспективу.

Аналітика та стратегічні прогнози постійно повинні реагувати на суперечності, що постають як результат реакції суспільства на них. По-перше, багато заявлених прогнозів підтверджуються у політичній практиці. На цій основі закономірно виникає питання про довіру до різних аналітичних структур, про якість використаних методів і технік досліджень та їхній відповідності світовим стандартам. По-друге, аналітиками себе вважають виборчі технологи, журналісти, іміджмейкери та інші суб'єкти, які своєю не дуже компетентною працею дискредитують саме науковий політичний аналіз та експертизу. По-третє публічні політичні рішення приймаються у багатьох випадках абсолютно інтуїтивно, без урахування довгострокових наслідків. Саме тому, особливого значення набуває проблема стандартів якісного політичного та стратегічного прогнозування для надійної фіксації змін, вияву механізмів політичної динаміки і реалізації адекватної стратегії прийняття політичних рішень.

Стратегічне прогнозування відбувається на трьох рівнях - теоретико-фундаментальному, емпіричному та практично-прикладному. Останній, інститутційний, вирішуючи завдання оцінки та прийняття рішення щодо існуючої зовнішньополітичної проблеми для конкретного замовника, повинен будувати унікальну модель ситуації, синтезуючи при цьому концептуальні знання, що виробляються на першому рівні, та фактичну інформацію, які надає матеріал для прогнозу на другому рівні. З методологічного погляду, таке дослідження може претендувати на науковість та об'єктивність.

Найінтенсивніший період інституціоналізації політичного та стратегічного прогнозування як наукової дисципліни в США та Західній Європі припадає на кінець 60-х – початок 70-х років XX ст. Саме у цей період з'являються різноманітні навчальні посібники, присвячені проблемам політичного прогнозування та методиці політичного аналізу. Зацікавленість політичним прогнозуванням як академічною дисципліною спричинено масовим втіленням державних соціально-економічних програм ще в 50-тих роках, що дало продуктивні результати. За останні десятиріччя XX ст. та протягом останнього десятиліття видані посібники В. Данна, Д. Веймера і А. Вайнінга, Е. Квейда, Д. Мангейма і Р. Річа, В. Парсонса, Б. Гогвуда і Л. Ганна та ін. Ці дослідження є продуктами різних шкіл і ставлять відмінні наголоси на різних елементах і завданнях політичного та стратегічного прогнозування, підкреслюються різні аспекти діяльності аналітиків. Перелічені праці є не лише яскравими зразками західного наукового та викладацького досвіду розвитку дисципліни. Вони значно вплинули на створення навчальних дисциплін з цього напрямку в країнах Східної Європи.

Соціально-економічні й політичні умови, сформовані після Другої світової війни, створили безумовне підґрунтя для початку процесу інституціоналізації нових типів соціально-професійної діяльності в особі політичних аналітиків. Відправною точкою офіційного відліку початку процесу інституціоналізації політичного та стратегічного прогнозування як соціально-професійної діяльності, наукової й навчальної дисципліни стала середина XX ст., коли в 1951 р. Г. Ласвел і Д. Лернер опублікували монографію з політико-управлінських проблем, а А. Віддавскі у 1969 р. прочитав у Каліфорнійському університеті свій перший повноцінний навчальний курс політичного прогнозування. Саме відтоді й розпочалася його інституціоналізація як університетської дисципліни. Наприкінці 60-х – на початку 70-х років XX ст., у Каліфорнійському, а згодом у інших

американських і європейських університетах створювалися й викладалися спеціалізовані курси з політичного прогнозування для студентів, розпочалася підготовка магістрів і докторів за цією спеціальністю.

Водночас, як нам вдалося встановити, основними проблемами, що блокують цей процес у пострадянському суспільстві є низький рівень розробленості методологічних засад політичного прогнозування, що не тільки негативно впливає на природний процес диференціації й спеціалізації політичної науки, існуючих видів науково-прикладної діяльності, й не сприяє формуванню необхідних стандартів якості, консолідації професійної спільноти, організаційному оформленню політичної аналітики.

Розвиток академічних і прикладних суспільних наук після Другої світової війни став однією із передумов інституціоналізації зв'язків між організованим знанням та політичними, соціальними, економічними та іншими проблемами. Створення знання для публічної політики не обмежилось університетами й іншими академічними інституціями. Потреба в соціальних науках стала «настільки сильною, що до 1970-х років різко зросла кількість організацій, що проводили суспільствознавчі дослідження в усіх індустріалізованих країнах» [12, с. 3]. Саме в умовах клімату позбавлення ілюзій завдяки реформуванню досліджень публічної політики впродовж 70–80-х років ХХ ст., – на думку В. Парсонса, – значно зросла кількість аналітичних структур, розширилась їхня типологія і урізноманітнилиась спрямованість «мозкових центрів» [5, с. 152].

Найважливішим досягненням досліджень у сфері публічної політики у цей період стало виникнення аналітичних центрів, що мади на меті впливати на її зміст через публікації своїх розвідок і пропаганду власних ідей. Так, 1970-1980-і рр. були особливо плідним періодом у створенні «мозкових центрів». Причиною цьому була потреба «виробників» політики у напрацюванні нових ідей та стратегій. Неурядові «мозкові центри вбачають свою роль у формуванні контексту, де відбуваються дебати стосовно питань порядку денного, і ставлять за мету впливати на процес, де питання перетворюються на проблеми» [5, с. 152–153].

Невід'ємний аспект дослідження публічної політики – аналіз впливу знання, визначення ролі експертів і професіоналів. Зростання влади на основі експертного знання стало ключовою особливістю вироблення політичного прогнозу в повоєнну добу. Сучасне дослідження ролі знання в такому аспекті у західній науці позначилося працями таких вчених, як Д. Белл, П. Дракер, Дж. Еллюль і Дж. К. Гелбrait, М. Фуко, Ю. Габермас та ін.

У радянському науковому дискурсі вперше проблематика аналітичних центрів була актуалізована монографією І. Шейдіної «США: «Фабрика думки» на службі стратегії», де розкривалася роль аналітичних центрів (корпорація «РЕНД») у формуванні імперіалістичної політики США. Незважаючи на певну ідеологічну зашореність, автор намагалася розкрити важливі напрями та охарактеризувати інструменти впливу аналітичних центрів на зовнішню та внутрішню політику американської держави. Аналітичні центри США стимулювали процеси інституціоналізації політичного і стратегічного прогнозування як галузі досліджень і діяльності, сфери публічного обговорення і вирішення політично релевантних проблем. Створення недержавних аналітичних центрів – «мозкових трестів» (brain trusts) і «фабрик думки» (think tanks), розвиток сфери політичного консалтингу, спрямованого на обслуговування виборчих кампаній, є найважливішими показниками формування співтовариства політичних аналітиків.

Білоруська дослідниця Н. Антанович вважає: обслуговування потреб державного управління, викликане розширенням сфери втручання в соціально-економічні відносини, належить до найвагоміших причин цього процесу. З'явилася потреба оцінки ефективності прийнятих рішень та вивчення публічної політики і державного управління.

Серед основних чинників, які зумовили розвиток організацій (інституцій) з аналізу публічної політики в США найчастіше називають:

- посилення політичної фрагментації;
- виділення суспільних проблем у самостійну сферу порядку денного публічної політики;
- значне ускладнення суспільних проблем;
- зниження впливу ролі державної служби [14, с. 254].

У 50-х рр. XX ст. почався «політико-управлінський рух», основне завдання якого полягало у сприянні підвищенню ефективності публічних рішень та розвитку і впровадженню в практику демократичних принципів і гуманістичних цінностей [13, с.10-15]. Ще 1937 р. при Гарвардському університеті була відкрита Школа державного управління, яка впроваджувала програми з політичного прогнозування. Наприкінці 60-х рр. XX ст. при Каліфорнійському університеті та інших провідних американських навчальних закладах стали працювати спеціалізовані курси та програми з прикладного політичного прогнозування, розпочалася підготовка магістрів і докторів за даною спеціальністю. Паралельно відбувався процес перетворення політичного аналізу на особливу професійну сферу. У державних органах федерального, регіонального та муніципального рівнів формувалися (або розширювалися) аналітичні підрозділи, в їхніх штатних розкладах з'явилася стандартна одиниця «аналітик».

Значимо: бюрократія як захисник політичного досвіду, яка звикла функціонувати в чітко лімітованому інструкціями й розпорядженнями адміністративному просторі, здебільшого не відчувала необхідності в наукових методах аналізу як інструментах, що активізують творче начало у вирішенні політичних проблем. Вчений А. Вілдавські справедливо наголошує: основним супротивником використання політичного прогнозування у прийнятті рішень є бюрократія. Використовуючи термін «контрабандне проникнення політичного аналізу у владні структури» [14, с.30], він мав на увазі ту обставину, що технологія політичного аналізу може поширюватися в інститутах влади, тільки долаючи міцний опір бюрократичного апарату. Зіштовхуючись із подібною протидією, експерти опиняються перед вибором: або продовжувати спроби впровадження наукових методик у процедуру прийняття рішень в органах влади, або самим стати частиною бюрократичної системи, формалізуючи власні функції та способи їхнього виконання погодитись із рутинністю своїх обов'язків.

Стосовно цього питання доречно висловився Р. Харіманг: «дослідження «фабрик думки» насправді потрібні не стільки практикуючим політикам, скільки громадянському суспільству для контролю та поліпшення діяльності політиків через публічну політику» [11, с.57]. Саме в цьому проявляється їхня слабкість, яка полягає в наступному: 1) аналітичні центри багато в чому розраховані на активізацію громадської думки; 2) їхні праці непрактичні, що випливає з обмеженості ресурсів і великої кількості конкурентів у цьому секторі; 3) дослідники в аналітичних центрах вимушені витрачати велику частину свого часу на написання пропозицій, тобто часто виконувати інші види робіт, небагато аналітичних центрів становлять насправді міждисциплінарні «мозкові центри»; 4) більшість аналітичних центрів не приділяють належної уваги питанню впровадження своїх напрацювань, не розвивають нові політичні методики.

Загалом за таких умов аналітичні центри складають слабку конкуренцію державній бюрократії. Ідеологічний виклик, що вони приймають, ще не робить їх джерелом знання та інновацій у практичній політиці. Основна творча діяльність, повноцінне використання професійних міждисциплінарних підходів і найвпливовіші праці виходять не тільки від аналітичних центрів, але й від державного бюрократичного апарату, університетів та організацій приватного сектору.

На думку С. Дацюка, формування і розвиток аналітичних центрів у США, а потім і в інших західних країнах, наприкінці 40-х рр XX ст. зі структур військово-промислового комплексу (ВПК) не є закономірністю. Такому розвитку подій сприяла Друга світова війна, що зумовила перетікання державного бюджетного фінансування у ВПК. Проте незалежно від цього публічна політика в західних країнах розвивалася швидкими темпами не в останню чергу завдяки впливу соціалістичної системи, що в умовах слабкої демократичної ініціативи громадян породжувала маккартизм у США. «Саме наявність правової держави та первинного досвіду з подолання «полювання на відьом» - зазначає С. Дацюк, - породили публічну політику» [2, с.63].

Створення аналітичних центрів у США зумовлене не тільки потребою мобілізації інтелектуальних зусиль на конкуренцію із соціалістичним табором, а й тим, що академічна наука виявилася недостатньо ефективною в питаннях прикладних досліджень, тому приватним корпораціям і великим державним структурам знадобилися мобільні незалежні «мозкові центри», здатні динамічно перебудовувати свою структуру й оперативно налагоджувати те чи інше прикладне дослідження, що має замовлення на ринку. Аналітичні центри не витискають академічну науку, але складають їй серйозну конкуренцію стосовно прикладних досліджень і досліджень на корпоративне замовлення.

Американські «мозкові центри» – унікальний вияв політичної культури США. На цьому факті наголошує Н. Нарочницька («американські «Think Tanks» залишаються особливим явищем») [3]. В інших соціокультурних умовах цей модельний прототип відтворити неможливо. Жодна країна світу не змогла репродукувати американську модель аналітичних центрів, які за рахунок прогностичних рішень впливають на ухвалу політичних рішень. Саме в США склалося чітке уявлення про те, яким вимогам повинні відповідати ці організації - це незалежні, некомерційні та недержавні структури. Передбачається, що «фабрики думки» повинні бути вільними від втручання уряду, політичних партій і корпорацій (чи приватних осіб, що представляють їхні інтереси). Некомерційний характер діяльності «фабрик думки» свідчить про те, що вони працюють на благо всього суспільства, виконують особливу місію, наприклад, піднімають ефективність публічної політики, полегшують процес ухвалення урядом рішень із ключових проблем розвитку суспільства, роблячи його прозорим для громадськості [4].

Розвиток та інституціоналізація стратегічного прогнозування залежить від наступних факторів: 1) необхідності подолання розриву, що існує, між академічною наукою та практичною політикою, створення співтовариства професіоналів з прикладного політичного аналізу; 2) росту рівня «запиту» урядів та інших політичних суб'єктів на аналітичну продукцію; 3) вироблення культури стратегічного мислення політичної еліти; 4) налагодження системи підготовки професійних кадрів з політичного та стратегічного прогнозування з метою підвищення рівня аналітичної роботи.

Отже, інституціоналізація стратегічного прогнозування – це тривалий і поступовий процес. Для його здійснення потрібна об'єктивна потреба прогнозування, усвідомлювана в суспільстві як загальнозначуща і загальносоціальна. Якщо така потреба незначна або зникає зовсім, тоді існування інституту прогнозування стає неактуальним, навіть

гальмівним. Завершенням цього процесу є інтеграція цього виду діяльності в чинну структуру зовнішньополітичних відносин, як це сталося в США. Завдяки цьому, де формується певний набір формальних і неформальних санкцій, за допомогою яких здійснюється соціальний контроль за відповідними типами поведінки.

Список використаної літератури

1. Большой социологический словарь (Collins): пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 1999. – Т. 1 (А-О). – 544 с.
2. Дацюк С. Инструменты и технологии фабрик мысли: магистральный путь консультирования во второй половине XX века / С. Дацюк // Современные фабрики мысли (мозговые центры, think tanks): аналитический доклад / В. Грановский, С. Дацюк, Р. Хариманга. – К.: Агентство гуманитарных технологий, 1999. – С. 61–72.
3. Нарочницкая Н. «Аналитические институты» – глаза, уши и мозг Америки / Н. Нарочницкая // Наш современник. – 2004. – № 3. – С. 185.
4. Наумова Ю. Трудная судьба российских think tanks [Электронный ресурс] / Ю. Наумова // Со-общение. — 2002. — № 9. — Режим доступа: <http://www.soob.ru/n/2002/9/practice/23>.
5. Парсонс В. Публічна політика: вступ до теорії і практики аналізу політики / В. Парсонс. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 549 с.
6. Ржевська Н. Інституційний вимір політичного аналізу і прогнозування в США / Н. Ржевська // Гілея: науковий вісник. – 2012. – Вип. 60 (№5). – С. 737–741.
7. Ржевська Н. Метод інституціоналізації в політичному аналізі та прогнозуванні / Н. Ржевська // Сучасна українська політика. – 2012. – Вип. 27. – С. 23–31.
8. Рубанов В. Методологічна сутність політичної аналітики / В. В. Рубанов // Політичний менеджмент. – 2008. – № 3. – С. 29–42.
9. Сернова Н. О некоторых методологических приемах анализа организационных систем / Н. Сернова // Системный подход: анализ и прогнозирование международных отношений (опыт прикладных исследований): сб. науч. трудов / [под ред. И.Г.Тюлина]. – М.: МГИМО, 1991. – 165 с.
10. Социологическая энциклопедия: в 2 т. – М. : Мысль, 2003. – Т. 1. – 694 с.
11. Хариманга Р. Современные фабрики мысли / Р. Хариманга // Современные фабрики мысли (мозговые центры, think tanks): аналитический доклад / В. Грановский, С. Дацюк, Р. Хариманга. – К.: Агентство гуманитарных технологий, 1999. – Ч. III. – С. 45–60.
12. Donald E. Abelson A. Capitol Idea. Think Tanks & US Foreign Policy/ E. D. Abelson // McGill-Queen's University Press, 2006. – 180 p.
13. Lasswell H. The Policy Sciences: Recent Developments in Scope and Method / H. Lasswell, D. Lerner. – Stanford: Stanford Univ. Press, 1951. – 172 p.
Powell W. The New Institutionalism in Organisational Analysis / W.W. Powell, P.J. DiMaggio. – Chicago: University Press, 1991. – 478 p.

**ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПРОГНОЗИРОВАНИЯ В
ТЕОРЕТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ И В ПОЛИТИЧЕСКОЙ ТРАДИЦИИ США****Нина Ржевская**

*Національний авіаційний університет,
Інститут міжнародних відносин, кафедра міжнародної інформації
пр. Космонавта Комарова, 1, 03058, Київ, Україна,
e-mail: rzhevskia.ua.fm*

Установлено, що інституціоналізація стратегічного прогнозування содействує формуванню спеціальних організаційних форм, їх диференціації та спеціалізації. Благодаря цьому вони виконують свої аналітико-прогнозовані функції в зовнішній політиці держави, котра на практиці найбільше втілена в політичній традиції США.

Ключевые слова: інституціоналізація, стратегічне прогнозування, політична експертиза, «мозгові центри»

**INSTITUTIONALIZATION OF THE STRATEGIC PROGNOSTICATION IN THE
THEORETICAL DISCOURSE AND THE USA POLITICAL TRADITIONS****Nina Rzhevskia**

*Kiev National Aviation University,
Institute of Foreign Affairs, International Information Department,
Kosmonavta Komarova ave.1, 03058, Kyiv, Ukraine
e-mail: rzhevskia@ua.fm*

According to the theoretical and methodological approach it is obvious that strategic prognostication institutionalization leads to the special organizational groups' formation, to their differentiation and specialization. Thanks to that, they are providing analytical and prognostic functions in the foreign politics of the country which is clearly implemented in the USA political tradition.

Key words: institutionalization, strategic prognostication, political expertise, "thinks tanks".